

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ БЛАГОДІЙНОЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІСТОРІЇ ЗАРУБІЖНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ШКОЛИ

У статті здійснюється тлумачення термінів “благодійність” і “приватна ініціатива”, аналізуються питання становлення благодійності у країнах Західної Європи. У хронологічній послідовності подано матеріал щодо створення найвпливовіших фондів Німеччини, починаючи з кінця ХІХ століття і до сьогодення.

Ключові слова: благодійність, приватна ініціатива, фонд, Німеччина.

В статье дается толкование терминов “благотворительность” и “частная инициатива”, анализируются вопросы становления благотворительности в странах Западной Европы. В хронологической последовательности дается материал относительно создания самых влиятельных фондов Германии, начиная с конца ХІХ века и до настоящего времени.

Ключевые слова: благотворительность, частная инициатива, фонд, Германия.

The article deals with the interpretation of the forms “charity” and “private initiative”, the issue of the charity establishment in the Western countries is being analyzed. The material about the creation of the most influential funds of Germany, beginning with late ХІХ century and ХХІ nowadays is given in the research.

Key words: a charity, a private initiative, a fund, Germany.

Постановка проблеми. У сучасному світі проблема благодійності і приватної ініціативи є складним і багатоплановим явищем, яке значно впливає на розвиток соціальної сфери і на розвиток суспільства в цілому. Благодійність як наукова проблема пройшла складний шлях розвитку, стала основою для формування такої професійної діяльності, як «соціальна робота», предметом наукових розвідок багатьох науковців. На сьогодні ми можемо помітити, що благодійність переживає бурхливе зростання й активно розвивається у багатьох країнах світу. Благодійність необхідна для зниження соціальної напруги в суспільстві, економічної стабільності у країнах світу. Що ж до освіти, то відродження державної благодійної допомоги, розвиток благодійності приватних організацій, а також окремих юридичних осіб сприяють підвищенню якості й доступності освіти, розширюють кордони співпраці між країнами,

надають можливість молодим освітянам і науковцям отримати знання й розкрити свій професійний потенціал.

Аналіз сучасних досліджень. Серед сучасних науковців проблему благодійності і приватної ініціативи вивчали П.Г. Біліченко, О.М. Друганова, О. Ільченко, Н.М. Туренко, та ін.

Розглянемо підходи вчених до тлумачення терміну «благодійність». Так, О. Ільченко у своїх працях виділяє такі поняття, як «благодійність», «благодійна діяльність», «благодійництво», «добročинність», «добročинна діяльність», «добродійність», «благодійницька діяльність», «добročинно-меценатська діяльність» та ін.

Дослідниця зазначає, що термін «благодійність» за своєю семантичною структурою складається зі слів «благо» і «діяти». Енциклопедичний словник за редакцією Б.М. Бім-Бада визначає поняття «благо» як «загальне етичне поняття, яке вживається для позначення позитивних цінностей чого-небудь; ціннісний стандарт, у співвіднесенні з яким визначається значущість чого-небудь...» [5].

У новому тлумачному словнику української мови «благо», це – «добро, щастя». У статтях цього ж словника поняття «добро» тлумачиться як «...усе позитивне в житті людей, що відповідає їхнім інтересам, бажанням, мріям» [4].

З матеріалів етимологічного словника дізнаємося, що лексична одиниця «благо» запозичена в давньоруську мову «книжним шляхом» із «благо» інтерес викликають – [благувати] «допомагати (хворому)», [наблагити] «принести благо» [6]. Безпосередньо, як зазначає О. Ільченко, терміни «благодійність» / «благодійництво», «добročинність» / «добročинна діяльність» у статтях етимологічного словника не знайдено.

Друга складова частина слова «благодійність» – «діяти», виражає практичний аспект цього поняття і тлумачиться як «робити, здійснювати щонебудь, виявити якусь діяльність; коїти, чинити» [4]. У тлумачному словнику В. Даля можна знайти таку характеристику особистості благодійника як «творящего, делающего добро другим» [1].

Узагальнюючи тлумачення зазначених термінів, які пропонує О. Ільченко, можна зробити висновки, що «благодійність» у буквальному розумінні трактується як дія (діяльність) [3].

О.М. Друганова, у своїй наукових працях розглядає тлумачення таких понять, як «ініціатива» і «приватний».

Дослідниця справедливо наголошує, що ««ініціатива» позначає перший крок у будь-якій справі, здатність висувати нові ідеї, пропозиції, уміння самостійно розпочинати яку-небудь справу, заповзятливість, енергійність, підприємливість, здатність до самостійних, активних дій. Це слово належить до інтернаціоналізмів, тобто запозичених мовою слів, які в тому ж лексичному значенні притаманні іншим мовам. Такими є здебільшого суспільно-політичні терміни, що виражають актуальні поняття і входять до активного складу лексики. Ініціатива – якість, необхідна і в суспільному, і в особистому житті, в усіх сферах діяльності особи чи суспільства» [2].

Аналізуючи матеріали словникових статей, О. Друганова підкреслює, що «термін «приватний» також є лексичним запозиченням, яке засвоєне українською мовою внаслідок поширення мовних контактів у ході міжнародного обміну інформації. Це слово багатозначне і має досить складну семантичну структуру. Наявність у слова декількох пов'язаних між собою лексичних значень звичайно виникає внаслідок розвитку його первинного (номінативного, прямого) значення, яке вважається головним, таким, що є безпосередньо пов'язаним з відображенням у свідомості предметів і явищ об'єктивної дійсності. Отже, на підставі аналізу історії походження і семантики терміна О. Друганова дійшла висновку про те, що в основі дефініції «приватний» лежить лексичне значення «такий, що належить окремій особі (особам), не державний, не суспільний» [2].

Таким чином, узагальнюючи тлумачення термінів «приватний», а також сутність поняття «ініціатива», О. Друганова зазначає, що «під приватною ініціативою в освіті України досліджуваного періоду слід розуміти організаційну, матеріальну, діяльну участь окремих осіб і асоціацій різних

типів і рівнів.» Ініціаторами заснування благодійних організацій були, насамперед, не урядові кола і не виборні громадські організації, а приватні особи, основною метою діяльності яких є піднесення рівня культури, освіти і науки в країні в цілому, наданні й поширенні освітніх послуг серед тогочасного населення.

Аналіз науково-педагогічних джерел свідчить, що у країнах Західної Європи й Німеччини феномен благодійності пов'язаний перш за все з соціальною роботою і соціальною педагогікою.

Мета статті полягає в характеристиці питань становлення благодійності і приватної ініціативи у країнах Західної Європи, особливо Німеччини.

Виклад основного матеріалу. Появу благодійності як прояв співчуття до ближнього і морального обов'язку заможного, поспішати на допомогу незаможному пов'язують з християнством. Адже основні принципи християнства, наприклад, такі, як любов до ближнього, співчуття, милосердя лежать в основі поняття «благодійність». Саме за християнства в Римській імперії з'являються численні богоугодні заклади. До благодійності почали закликати отці церкви, які вважали її однією з найголовніших чеснот. На розглянутому етапі благодійна допомога мала індивідуальний характер і здійснювалася переважно у вигляді милостині.

З розвитком і становленням християнства змінився характер благодійної діяльності. У Римській церкві акцент був перенесений з допомоги стражденим на сам акт подачі милостині. Метою доброчинності стала не тільки допомога ближньому, тобто благодійність відбувалася, перш за все, в ім'я Бога, а бідні ставали своєрідним інструментом для отримання вічного блаженства, що дається за відчуження надлишків. Питання зменшення страждань, попередження злиднів відійшли на другий план. Середньовічна католицька церква проповідувала, що ті, хто прагне отримати життя вічне, повинні передавати частину свого майна на користь церкви як годувальниці знедолених. Майно церкви проголошувалося майном бідних. Органами благодійності стали монастирі, в руках яких із часом скупчилися величезні фонди. Проте

монастирська благодійність, яка полягала, насамперед, у влаштуванні дармових трапез, швидше плодила жебрацтво, ніж скорочувала бідність.

Секуляризація монастирського майна у часи реформації призвела до того, що жебракування в європейських країнах перетворилося на соціальне лихо. Цю проблему спробували розв'язати каральними заходами, однак це виявилось малоефективним. Тому на початку XVI ст. в Англії почали організовувати піклування бідних на суспільно-примусових засадах, тобто вводити те, що тепер називається соціальними програмами допомоги незаможним. Фактично це поклало початок благодійності на громадських засадах. Уряд призначав спеціальних осіб, в обов'язку яких входили збирання і розподіл пожертв по парафіях, а єпископу і світовим суддям надавалося право зобов'язувати до сплати милостині тих, хто від цього ухилявся. При цьому спочатку приватна благодійність заборонялася, оскільки вважалося, що вона сприяє зростанню кількості професійних жебраків. Однак безособова матеріальна допомога держави або громадських організацій не може замінити приватну благодійність і індивідуальну турботу про людей, які потребують допомоги.

Однією з перших вдалих моделей, яка поєднувала обов'язкову громадську допомогу з особовим служінням, була так звана ельберфельдська система, введена в німецькому місті Ельберфельді в 1852 р. Вона базувалася на переконанні, що кожному, хто потребує, необхідні індивідуальний підхід і індивідуальна допомога. Управління суспільним піклуванням було зосереджено в руках спеціального комітету, до складу якого входили представники міської адміністрації і городяни. Місто було поділено на округи, де діяли піклувальники, які безпосередньо спілкувалися з сім'ями, котрі потребують допомоги і вивчали їхню ситуацію. Непрацездатним громадянам призначалася постійна допомога, а тим, хто міг працювати, міська адміністрація підшукувала посильну працю. Доцільно звернути увагу на те, що система піклування, заснована на індивідуальному підході, лягла в основу більшості нині діючих західних благодійних товариств і організацій.

Сучасні благодійні організації й асоціації, окрім соціальної допомоги людям, які її потребують, активно займаються матеріальною підтримкою у галузі освіти. Насамперед наданням стипендій, різноманітних грантів і премій у науковій сфері, сприяють підвищенню якості, доступності освіти різним прошаркам населення, незалежно від соціального статусу і віросповідання, також спонсують відкриття різноманітних навчальних закладів, інститутів, наукових установ.

До найвпливовіших приватних організацій Німеччини кінця XIX – початку XXI століття слід віднести:

Фонд Олександра фон Гумбольдта – один з найбільших і найстаріших Фондів Німеччини, який був заснований у 1860 році. Метою діяльності Фонду є надання стипендій і премій висококваліфікованим науковцям з усього світу для проведення досліджень (тематика досліджень – довільна) у Німеччині і встановлення наукових контактів [7].

Службу обмінів між вищими навчальними закладами (ДААД), що була заснована у 1925 році на основі власної ініціативи деяких академічних кіл. У 1925 році організацію було розпущено, і лише у 1950 році вона поновила свою роботу як зареєстроване об'єднання приватного права. Зараз до першочергових завдань ДААД належать: залучення молодшої наукової еліти з інших країн світу для навчання і науково-дослідної діяльності в Німеччині і, по можливості, збереження з нею довгострокових стосунків, підвищення кваліфікації молодих німецьких учених, допомога країнам, що розвиваються, і країнам-реформаторам у Східній Європі у будівництві працевдатних структур у галузі вищої освіти, і насамкінець, підтримка германістики, німецької мови, літератури [8].

Фонд імені Фрідріха Еберта є приватна, некомерційна, незалежна організація, яка діє в дусі ідеалів і основних цінностей соціал-демократії. Фонд було засновано в 1925 році. Він займається підтримкою національного й міжнародного політичного діалогу, підтримкою обдарованих і суспільно активних студентів і молодих учених у Німеччині й за кордоном шляхом надання стипендій [9].

Фонд Конрада Аденауера, який було засновано у 1956 році як політичний фонд, за своїм основним принципом близький до однієї з провідних партій ФРН - Християнсько-Демократичного Союзу. Основним завданням і обов'язком діяльності Фонду є пропаганда принципів і ідей Конрада Аденауера, головні з яких: демократія і правова держава, упорядкований політичний діалог між державою і суспільством, соціально-ринкова економіка, свобода засобів масової інформації, рівноправність жінок і їхня підтримка, охорона навколишнього середовища, активний діалог між різними культурами [10].

Фонд Фрідріха Наумана Вільної демократичної партії Німеччини, який був створений у 1958 році з метою підтримки ліберальної політичної ідеї, пропонує стипендії особам, які мають намір отримати першу вищу освіту. А дипломовані спеціалісти, у свою чергу, можуть отримати від фонду дворічну стипендію для продовження освіти в Німеччині [11].

Програма стипендій фонду Ханса Зайделя Християнсько-соціального союзу, заснованого у 1967 році, націлена на надання фінансової підтримки обдарованим особам у віці від 32-х років, які отримали вищу освіту і бажають підвищити свою професійну кваліфікацію у ВНЗ Німеччини.

Фонд імені Генріха Бьолля – неурядовий гуманітарний фонд, заснований в 1987 року і близький до партії «Союз 90/Зелені», володіє самостійним юридичним статусом. Його організаційна структура охоплює 16 земельних фондів усередині Німеччини, а також 22 представництва на всіх континентах світу. У своєму нинішньому вигляді Фонд існує з 1997 року. Пріоритетним завданням Фонду є політичне просвітництво, мета якого – сприяти розвитку демократії, розширенню участі громадян у суспільному і політичному житті, поглибленню взаєморозуміння між народами. У своїй роботі фонд орієнтується на такі основні цінності, як екологія, демократія, солідарність і ненасильство. Його діяльність спрямована на досягнення справедливого світоустрою [12].

Висновки. Отже, ми з'ясували, що терміни «благодійність» і «приватна ініціатива» означають діяти на благо якоїсь безкорисної справи. Цією діяльністю у країнах Західної Європи взагалі, і Німеччини зокрема, займалися такі відомі

фонди, як: фонд Олександра фон Гумбольдта, служба обмінів між вищими навчальними закладами (ДААД), фонд імені Фрідріха Еберта, фонд Конрада Аденауера, фонд Фрідріха Наумана, Ханса Зайделя, Генріха Бьолля та ін.

До подальших наукових пошуків можна віднести питання порівняльного аналізу діяльності благодійних організацій України й Німеччини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Даль В. Толковый словарь живого Великорусского языка: в 4 т. / В. Даль. – М. : Рус. яз., 1978-1980. – Т.1. – 699 с.
2. Друганова О.М. Розвиток приватної ініціативи в освіті України (кінець XVIII – початок XX століття) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / О.М. Друганова. – Харків, 2009. – 42 с.
3. Ільченко О. Теоретико-концептуальний аналіз понять «благодійність» та «благодійна діяльність в освіті». / О. Ільченко // Гуманізація навчально-виховного процесу. – Слов'янськ. – 2011, випуск LVI, с. 105-111
4. Новий тлумачний словник української мови / [Уклад. В.В. Яременко, О.М. Сліпушко]. – К., Вид-во «Аконіт», 2008.
5. Педагогический энциклопедический словарь / Гл. ред. Б.М. Бим-Бад. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.
6. Етимологічний словник української мови [ред. колегія: О.С. Мельничук, І.К. Білодід та ін.] ; [в 7 т.]. – К. : Наукова думка, 1982. – Т. 1. – 480 с.
7. Alexander von Humboldt-Stiftung. Über die Stiftung. [електронний ресурс] / Alexander von Humboldt-Stiftung // Über die Stiftung. Режим доступу: <http://www.humboldt-foundation.de/web/start.html>. – Заголовок з екрана
8. Deutscher akademischer Austausch Dienst. Стипендії DAAD. [електронний ресурс] / Deutscher akademischer Austausch Dienst // Стипендії DAAD. Режим доступу: <http://www.daad.de/stipendien>. – Заголовок з екрана

9. Friedrich-Ebert-Stiftung. Fes in Deutschland. [электронный ресурс] / Friedrich-Ebert-Stiftung // Fes in Deutschland. Режим доступа: <http://www.fes.de>. – Заголовок з экрана

10. Konrad-Adenauer-Stiftung. Begabtenförderung. [электронный ресурс] / Konrad-Adenauer-Stiftung// Begabtenförderung. Режим доступа: <http://www.kas.de/stipendien>. – Заголовок з экрана

11. Friedrich-Naumann-Stiftung. Für die Freiheit. [электронный ресурс] / Friedrich-Naumann-Stiftung // Für die Freiheit. Режим доступа: <http://www.freiheit.org/Aktuell/11c/index.html>. – Заголовок з экрана

12. Heinrich-Boll-Stiftung. Die srüne politische stiftung. [электронный ресурс] / Heinrich-Boll-Stiftung // Die srüne politische stiftung. Режим доступа: <http://www.boell.de>. – Заголовок з экрана